

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

จำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงขึ้น ผลการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทยปี 2557 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing Society)¹ โดยมีจำนวนผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 10.015 ล้านคนหรือร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, น. ix และ 1) และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15.07 ในปี 2559 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, ข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุประเทศไทยปี 2559, น.2) โดยอ้างอิงข้อมูลสถิติทางการลงทะเบียนกรรมการปกครอง ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2559 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องในแต่ละปี เมื่อพิจารณาจำนวนผู้สูงอายุในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ประเทศไทยและประเทศสิงคโปร์มีจำนวนผู้สูงอายุสูงที่สุดสองอันดับแรก มีการคาดการณ์ว่าไทยและสิงคโปร์จะมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ 30 ในปี 2583 (ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์, 2557, น.40)

สถิติข้อมูลยังระบุว่า สัดส่วนของประชากรในวัยเด็กและวัยแรงงานลดลงเรื่อยๆ เมื่อเทียบกับประชากรสูงอายุ มีการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่ต้องการการพึ่งพิงทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ นั่นคือมีอัตราส่วนการพึ่งพิง (Dependency ratio) ของวัยสูงอายุต่อวัยแรงงานเพิ่มขึ้น และอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ (Potential Support Ratio) ซึ่งเป็นสัดส่วนของคนวัยแรงงานที่จะสามารถให้การเกื้อหนุนผู้สูงอายุลดลง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, น.9) รวมถึงสภาวะการขาดแคลนแรงงานจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อัตราการออมของประเทศมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน ซึ่งสัมพันธ์กับอัตราความสามารถในการผลิต ปริมาณผลผลิตของสังคม และความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ลดน้อยถอยลงตามสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุที่มากขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ค่อยมีความสามารถในการผลิตหรือเป็นกำลังซื้อที่สำคัญสำหรับการบริโภค

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับจนถึงปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นสภาพสังคมไทยหลายประการที่เกี่ยวข้องและกระทบต่อผู้สูงอายุ ได้แก่ ภาวะความเหลื่อมล้ำและการกระจุกตัวทางเศรษฐกิจและการพัฒนา มีความจำเป็นในการหารายได้และแข่งขันกันมากขึ้น ทำให้คนวัยทำงานต้องออกนอกพื้นที่ไปทำงานในเมืองหรือต่างถิ่น ในขณะที่เดียวกันผู้สูงอายุยังขาดหลักประกันรายได้ แม้ได้รับเบี้ยยังชีพจากภาครัฐก็ยังไม่เพียงพอเป็นหลักในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ในอนาคตการพึ่งพิงรายได้จากบุตรจะยิ่ง

¹ ประเทศที่มีสัดส่วนของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกันในอัตราเท่ากับหรือมากกว่า 10 % ของประชากรโดยรวมทั้งประเทศ หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่า 7% ของประชากรโดยรวมทั้งประเทศ

ยากขึ้นเนื่องจากการที่ผู้สูงอายุรุ่นต่อ ๆ ไปมีบุตรน้อยลง รวมทั้งลักษณะของสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมืองไม่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุเข้าสู่ตลาดแรงงานหรือพึ่งพาการทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม, 2560, น. 1) หลักประกันทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอ สภาพสังคมและสภาพครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปในแง่การดำเนินชีวิตในลักษณะทุนนิยมและบริโภคนิยม ขนาดครอบครัวไทยเล็กลงจากครอบครัวขยาย (extended family) เป็นครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) ผู้สูงอายุจำนวนมาก โดยเฉพาะในชนบทถูกทอดทิ้งอยู่ตามลำพัง ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวและดูแลตัวเองมากขึ้น หรืออาจต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานด้วย เกิดความห่างเหินในครอบครัว การดูแลเอาใจใส่ พบปะเยี่ยมเยียนของลูกหลานต่อผู้สูงอายุน้อยลง โดยเฉพาะผู้สูงอายุของไทยร้อยละ 88.9 ไม่มีผู้ดูแล (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557, น. 20) ซึ่งสภาพความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ตลอดจนทัศนคติเชิงลบหลายอย่างที่มีต่อผู้สูงอายุ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่เคยเป็นเหมือนการแสดงความกตัญญูตเวทิตะ (Filial Piety) อาจถูกมองว่าเป็นภาระของลูกหลาน ครอบครัว และสังคม ผู้สูงอายุถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่ผู้ผลิตทางเศรษฐกิจ แต่เป็นกลุ่มที่รอรับสวัสดิการ เป็นภาระทางสังคม เป็นภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลทางการแพทย์และสาธารณสุข จึงเห็นได้ว่าค่านิยมความกตัญญูและการมองคุณค่าของผู้สูงอายุที่มีอยู่อย่างมากในสังคมไทยเริ่มสั่นคลอน ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ สถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นในหลายประเทศเช่นกัน

อย่างไรก็ตามในทางกฎหมายสิทธิของผู้สูงอายุได้รับการรับรองทั้งในระดับสากลและกฎหมายต่างประเทศ หลายประเทศไม่ว่าจะเป็นจีน สิงคโปร์ อินเดีย และฝรั่งเศส ฯลฯ ได้ให้ความสำคัญมากกับสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ จึงได้มีบทบัญญัติกฎหมายที่แสดงถึงความกตัญญู (Filial Piety) มุ่งคุ้มครองผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มิให้บุตรละเลย ไม่เอาใจใส่ ไปจนถึงทอดทิ้งพ่อแม่ เพื่อให้เป็นหลักประกันทางสังคม หลักประกันด้านรายได้ โดยได้กำหนดบังคับให้บุตรต้องมีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ เยี่ยมเยียนพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุ ให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูหรือเงินเลี้ยงชีพที่เพียงพอ และมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเป็นกฎหมายกตัญญู

สำหรับกฎหมายไทยนั้นได้รับรองสิทธิของผู้สูงอายุได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ตลอดจนปฎิญญา แผนหรือยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุต่างๆ มาตรการหักค่าลดหย่อนทางภาษีสำหรับผู้ที่ถูกภาระเลี้ยงดู บิดามารดาและการบริจาคให้แก่กองทุนผู้สูงอายุ โดยไม่ได้มีบทบัญญัติกฎหมาย ระเบียบที่มีข้อปฏิบัติที่เหมาะสมอย่างชัดเจนอันมีลักษณะเป็นกฎหมายกตัญญูต่อพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุซึ่งมีภาวะพึ่งพิง ต้องการการดูแลเอาใจใส่ ความช่วยเหลือเพื่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะกลุ่มที่ติดบ้านและกลุ่มที่ติดเตียง รวมทั้งไม่มีบทลงโทษสำหรับบุตรที่กระทำละเลยหรือไม่เอาใจใส่ดูแลพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุทางกายภาพและทางจิตใจ เป็นอาจิม ไปจนถึงขั้นอาจก่อให้เกิดความทุกข์เดือดร้อน อันตรายหรือความสูญเสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมแก่พ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเข้าข่ายความผิดฐานทอดทิ้งคนชราโดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตประมวลกฎหมายอาญาหรือไม่

ในสภาวะปัจจุบันของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ประชาชนมีความคาดหวังสูงว่าภาครัฐพึงต้องทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและจัดให้มีสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาภาครัฐได้ใช้เงินงบประมาณและทรัพยากรมหาศาลในเรื่องนี้และจะยิ่งมากขึ้นไปเรื่อย ๆ ทำให้อ่อนกลับมาคิดว่ามาตรการทางกฎหมายที่ใช้อยู่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดประสิทธิผลในการคุ้มครองสิทธิ จัดสวัสดิการ และสร้างหลักประกันทางสังคมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงทั้งหลายได้อย่างทั่วถึงหรือไม่เพียงใด เมื่อได้พิจารณาแนวนโยบายของประเทศญี่ปุ่นที่ว่ารัฐควรทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการดูแลกันในครอบครัวมากกว่าเป็นรัฐจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ จึงมีแนวทางของการถ่ายโอนภาระการดูแลผู้สูงอายุไปยังครอบครัว และภาครัฐให้การสนับสนุนช่วยเหลือการดูแลผู้สูงอายุแล้วแต่กรณี ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนากฎหมายกตัญญูอาจเป็นทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดการดูแลกันในครอบครัวด้วยความกตัญญูที่มีต่อพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุมากกว่าที่จะคอยแต่ให้รัฐจัดสวัสดิการและให้หลักประกันแก่ผู้สูงอายุ ภายใต้แผนยุทธศาสตร์และกฎหมายเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต ขณะที่ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยยึดถือกันมาว่าการดูแลบุพการี ดูแลพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุเป็นบทบาทหน้าที่หลักของบุตรและเป็นมงคลแก่ชีวิต รวมทั้งเป็นหนึ่งในค่านิยมหลัก 12 ประการที่ประกาศและรณรงค์โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

โจทย์ของงานวิจัยนี้ คือ บริบทของสังคมไทยในปัจจุบันมีความเหมือนหรือแตกต่างจากหลายๆ ประเทศดังกล่าวข้างต้นที่มีกฎหมายอันมีลักษณะเป็นกฎหมายกตัญญูซึ่งมีข้อกำหนดให้บุตรปฏิบัติตัวในทางที่ดีขึ้นด้วยความสำนึกคุณและตอบแทนบุพการีหรือเสมือนบุพการีของตน และนำไปสู่การใช้สิทธิฟ้องเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าใช้จ่ายและ/หรือลงโทษบุตรได้ นอกจากนี้แนวทางของนโยบายและการพัฒนากฎหมายที่มีลักษณะบังคับและกำหนดบทลงโทษไว้เพื่อมุ่งยกระดับความกตัญญูเป็นสิ่งที่ทำลายในแง่ความเหมาะสมและความมีประสิทธิผลในบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ถึงเวลาแล้วหรือไม่ที่ต้องมีกฎหมายลักษณะนี้ในกฎหมายไทย โดยมีข้อพิจารณาว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมาในลักษณะใด เพราะบางประเทศพัฒนาและออกกฎหมาย รวมถึงบังคับใช้กฎหมายในลักษณะที่ยกระดับความกตัญญูนี้ได้ผลดี แต่ในขณะที่บางประเทศมีผู้ต่อต้านและผลที่ได้รับจากการบังคับใช้กฎหมายยังไม่ดีเท่าที่ควรภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรม หรือควรดำเนินมาตรการอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อส่งเสริม เอื้ออำนวย สร้างแรงจูงใจให้มีการดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุซึ่งอาจจะไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะพ่อแม่ของตน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบททางสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาอุปสรรคที่เชื่อมโยงกับมาตรการและกฎหมายในลักษณะของกฎหมายกตัญญู
2. เพื่อวิเคราะห์นโยบาย กฎหมายและยุทธศาสตร์ของต่างประเทศที่ให้หลักประกันทางสังคมแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกฎหมายกตัญญู

3. เพื่อเสนอแนะในเชิงนโยบายและกฎหมายในการส่งเสริมให้มีการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายกัตัญญเพื่อผู้สูงอายุในบริบทสังคมไทย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาในลักษณะการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขต ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาภาพรวมสถานการณ์ปัจจุบันของผู้สูงอายุ ในส่วนที่เกี่ยวกับโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุในระดับสากล และของประเทศไทย โดยการใช้วิธีเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมความกัตัญญ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating sale) นำข้อมูลมาหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็น

2) ผลจากการเข้ารับสวัสดิการหรือการใช้บริการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ลักษณะเป็นการตรวจคำตอบ (checklist) นำมาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (rating sale) นำข้อมูลมาหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจ

3) ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับภาครัฐในการปรับปรุงการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความกัตัญญหรือการดูแลผู้สูงอายุของคนในสังคม เป็นลักษณะแบบสอบถามปลายเปิด (Open-Ended) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วเรียบเรียงออกมาเป็นค่าความถี่ (Frequency)

2. ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่เชื่อมโยงกับมาตรการและกฎหมายในลักษณะของกฎหมายกัตัญญ ซึ่งครอบคลุมด้านปัญหาจากมาตรการทางกฎหมายและกฎระเบียบของประเทศไทย และของต่างประเทศ รวมถึงนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ให้หลักประกันทางสังคมแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกฎหมายกัตัญญ โดยการใช้วิธีเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคณะผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. ศึกษาวิเคราะห์นโยบาย กฎหมายและยุทธศาสตร์ของต่างประเทศที่ให้หลักประกันทางสังคมแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกฎหมายกัตัญญ โดยการใช้วิธีเชิงคุณภาพจากการวิจัยเชิงเอกสาร

4. ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศไทยและของต่างประเทศ โดยการใช้วิธีเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มจากคณะผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

5. ศึกษาโอกาสในการยกระดับหลักประกันทางสังคมแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกฎหมายกัตัญญ เพื่อส่งเสริมให้มีการดูแลผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้วิธีเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มจากคณะผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาเป็นการศึกษาถึงกฎหมายของต่างประเทศที่มีการใช้มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศจีน ประเทศสิงคโปร์ และประเทศอินเดีย รวมทั้งประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะได้ศึกษาประชากรซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปในแต่ละภูมิภาค จำแนกตามรูปแบบการจัดตั้งตามกฎหมาย และภาค รวม 4 ภาค ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ รวมจำนวน 400 คน โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่างคำนวณอิงหลักของ Yamane's โดยใช้ความคลาดเคลื่อนการกำหนดตัวอย่างที่ระดับ .05 ในแต่ละภาค ตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามภูมิภาค จากนั้นดำเนินการสุ่มแบบสัดส่วน (Quota Sampling) เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (ซึ่งจัดทำขึ้นทุก 10 ปี) ระบุจำนวนประชากรแยกตามภาค มีรายละเอียดดังนี้

- | | | |
|--------------------------|---------------|---------------------------|
| 1) ภาคกลาง | 26,390,000 คน | กลุ่มตัวอย่างจำนวน 163 คน |
| 2) ภาคเหนือ | 11,275,000 คน | กลุ่มตัวอย่างจำนวน 69 คน |
| 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ | 18,614,000 คน | กลุ่มตัวอย่างจำนวน 114 คน |
| 4) ภาคใต้ | 8,825,000 คน | กลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 คน |

รวมเก็บแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด

ทั้งนี้ ยังมีการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิดเชิงลึกเกี่ยวกับนโยบายและกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยทำการสัมภาษณ์คณะผู้เชี่ยวชาญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการวิจัยจากการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยจะทำการวิจัยโดยวิธีสนทนากลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นการเชิญผู้แทนจากด้านต่างๆ จำนวน 10 ท่าน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด 12 เดือน

สมมุติฐานการวิจัย

แม้ว่าจะมีกฎหมาย แผนงาน ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับผู้สูงอายุ แต่ก็ยังไม่มีประสิทธิผลเท่าที่ควรตามสภาพทางสังคมของผู้สูงอายุที่เปลี่ยนแปลงไปและเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคต การพัฒนากฎหมายกัตถุญในประเทศไทยจึงเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการขับเคลื่อนอย่างจริงจังให้มีการดูแล ส่งเสริมคุณภาพชีวิต และพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ โดยยังคงรักษาความเป็นครอบครัวในบริบทของสังคมไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

“ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป โดยนำเอานิยาม Ageing หรือ Older Persons ขององค์การสหประชาชาติมากำหนดเป็นเกณฑ์เพื่อใช้ในการดำเนินงานเฝ้าระวังการเป็นสังคมผู้สูงอายุและสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในแต่ละพื้นที่ (แผนปฏิบัติการระหว่างประเทศมาดริดว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ (The Madrid International Plan of Action on Ageing : MIPAA)) นอกจากนี้มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ให้คำนิยามไว้ว่า คือ บุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยและอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติได้จำแนกผู้สูงอายุเป็น 3 ช่วงวัย คือ 1) ผู้สูงอายุวัยต้น อายุ 60-69 ปี 2) ผู้สูงอายุวัยกลาง อายุ 70-79 ปี และ 3) ผู้สูงอายุวัยปลาย อายุ 80 ปีขึ้นไป

“สังคมผู้สูงอายุ” (Aging Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 7 ขึ้นไป

“สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” (Aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 20 ขึ้นไป หรือมีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปที่อยู่จริงในพื้นที่ต่อประชากรทุกช่วงอายุในพื้นที่เดียวกัน ในอัตราเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 14 ขึ้นไป

“ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง” หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีความยากลำบากในการใช้ชีวิตประจำวันอย่างเป็นอิสระด้วยตนเอง ซึ่งอาจมีสภาพของความชราและโรคภัยไข้เจ็บแตกต่างกันไป และต้องการการช่วยเหลือจากผู้อื่นในการทำกิจกรรมพื้นฐานในการดำรงชีวิต ด้านสุขภาพ ความเอาใจใส่ดูแลด้านจิตใจ โดยทั่วไปในทางการแพทย์และสาธารณสุขใช้ดัชนี Activities of Daily Living (ADL) Barthel Index วัดภาวะพึ่งพิง ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่าบุคคลไม่ว่าอยู่ในช่วงอายุใด วัยใดย่อมตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงได้และเป็นเป้าหมายของการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะเจาะจงและการดูแลสุขภาพระยะยาว ในทางนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุมักจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอัตราส่วนการพึ่งพิง (Dependency ratio) และอัตราส่วนการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ (Potential Support Ratio)

“กฎหมายกตัญญู” ในแง่หลักการและแนวทาง เป็นกฎหมายหรือบทบัญญัติที่ส่งเสริมกตัญญู กตเวที (Filial Piety) การปฏิบัติตนของบุตรและบุตรบุญธรรมโดยเคารพ ดูแลเอาใจใส่ทั้งร่างกายและจิตใจ อุปการะเลี้ยงดู ให้ปัจจัย 4 และสิ่งจำเป็นอื่นในการดำรงชีพ การรักษาพยาบาล ค้ำครองสิทธิ ไม่ทอดทิ้ง ไม่กระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่เป็นบิดามารดา บิดามารดาบุญธรรมที่ให้การอุปการะเลี้ยงดูมา นอกเหนือจากสวัสดิการสังคมและการสงเคราะห์ของภาครัฐ โดยมีมาตรการจูงใจและสนับสนุน มาตรการเชิงแก้ไขฟื้นฟูตามพฤติกรรมแล้วแต่กรณี

“คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ” หมายถึง การตอบสนองความต้องการจำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุตามสมควรแก่ฐานะนุรูป เพื่อให้มีระดับมาตรฐานชีวิตที่ดีในด้านปัจจัยสี่ เศรษฐกิจ สังคม ที่อยู่ อาศัยและสภาวะแวดล้อม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการศึกษา ทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความหมายของผู้สูงอายุในแต่ละประเทศ
2. ทราบถึงลักษณะของกฎหมายกตัญญูในประเทศต่าง ๆ
3. สามารถเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการออกมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
4. จะได้นำผลวิจัยเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณา เพื่อเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ออกเป็นกฎหมายต่อไป
5. จะนำผลวิจัยไปเขียน “บทความวิจัย” เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ และวารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต